

DİYARBAKIR SİYASAL VE SOSYAL
ARAŞTIRMALAR ENSTİTÜSÜ

ENSTİTUYA DİYARBEKİRÊ BO
LÊKOLÎNÊN SIYASÎ Û CIVAKÎ

DİYARBAKIR INSTITUTE FOR POLITICAL
AND SOCIAL RESEARCH

DİL EĞİTİM MODELLERİ ve ÜLKE ÖRNEKLERİ

2 ÖNCE ANADİLİ BROŞÜRLERİ DİZİSİ

Kurt İsmail Paşa
2. Sokak
Güneş Plaza No:18
21100 Yenişehir
Diyarbakır
Türkiye
T: +90 412 228 14 42
F: +90 412 224 14 42
www.disa.org.tr
info@disa.org.tr

**DİYARBAKIR SİYASAL VE SOSYAL
ARAŞTIRMALAR ENSTİTÜSÜ**

**ENSTİTUYA DİYARBEKİRÊ BO
LÊKOLİNÊN SİYASÎ Û CIVAKÎ**

**DİYARBAKIR INSTITUTE FOR POLITICAL
AND SOCIAL RESEARCH**

**ÖNCE ANADİLİ
DİSA YAYINLARI**

ISBN: 978-605-5458-04-1

Önce Anadili broşür dizisi Diyarbakır Siyasal ve Sosyal Araştırmalar Enstitüsü'nün (DİSA) yürüttüğü Eğitimde Anadili ve Çiftdilcilik ile ilgili Farkındalığı Artırma projesinin bir parçasıdır ve toplam altı sayıdan oluşmaktadır. Broşürlerde, eğitim ve anadili arasındaki ilişki, toplumsal eşitsizliklerin ortadan kaldırılmasında anadili temelli eğitimin rolü, anadilinin sosyal, kültürel ve siyasal hayattaki yeri gibi konularda yararlı bilgiler sunulmaktadır. Broşürler ve diğer bilgiler www.disa.org.tr internet adresinden de edinilebilir.

Bu ikinci broşürümüzde yer alan yazılar Sussex Üniversitesi Gelişim Çalışmaları Enstitüsü'nün Insights Education çalışmasından alınarak Kürtçe ve Türkçeye uyarlanmıştır. Kürtçe ve Türkçe çeviriler Şerif Derince tarafından yapılmış, Türkçeleştirilmesinde Yasemin Cansuz'un ve Kürtçeleştirilmesinde ise Ergin Öpengin'in önemli katkıları olmuştur. Ayrıca DİSA üyeleri içerikler ile ilgili değerli katkılarını sunmuşlardır. Sayfa ve kapak düzenlemeleri için Emre Senan'a teşekkürlerimizi sunarız. Fotoğraflar için Veyssel Aydeniz'e teşekkür ederiz.

Önce Anadili broşürünü edinmek için <http://www.disa.org.tr/onceanadiliz.pdf> adresini ziyaret ediniz veya yukarıdaki iletişim bilgileri aracılığıyla bizimle iletişime geçiniz. Metinlerin İngilizcesi için www.idz1.org/insights/insights-edos/index.html sayfasına bakınız.

Basım yeri: Ege Basım Matbaa ve Reklam Sanatları

Copyright © Haziran 2011

Önce Anadili broşürü Diyarbakır Siyasal ve Sosyal Araştırmalar Enstitüsü'nün (DİSA) Hollanda Büyükelçiliği Matra fonu tarafından desteklenen Eğitimde Anadili ve Çiftdilcilik ile ilgili Farkındalığı Artırma Projesinin bir adımı olarak M. Şerif Derince yönetiminde hazırlanmaktadır. Broşürlerde yayınlanan görüşler DİSA veya Hollanda Büyükelçiliği'nin görüşleriyle birebir örtüşmeyebilir. Açık bir şekilde kaynak gösterilmesi durumunda kopyalanması ve dağıtılmasında bir kısıtlama yoktur.

Kingdom of the Netherlands

katkılarıyla

DİL EĞİTİM MODELLERİ ve ÜLKE ÖRNEKLERİ

Eğitimde Anadilinin Kullanılması ve Kullanılan Modeller

Çiftdilli veya çokdilli eğitim denilince farklı isimlerle anılan birçok eğitim modelinden bahsedilir. Bu modellerin bazılarında, anadili, sadece ikinci bir dilde eğitime geçiş sürecinde (geçiş modeli) kullanılır, diğer modellerde ise anadiliyle birlikte yeni dillerin öğrenilmesi ve çokdilli bir ortamın geliştirilmesi ve korunması (koruma modeli) esas alınır. Buna göre geçiş modelleri genel olarak entegrasyon adı altında asimilasyonu hedeflerken, koruma modelleri gerçek anlamda çokdilliliği hedeflemişlerdir. Bu modellerin uygulanmaları ve sonuçları hakkında dünyanın farklı bölgelerinde çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalar, dil eğitim modellerinin ardındaki gizli gündemleri ve dil edinimi ve öğretimi konularında takip edilen varsayımları daha iyi anlamamızı sağlamıştır. Ayrıca, bu sayede hedeflenen sonuçların ne olduğu da daha iyi görülmüştür. Örneğin, sadece egemen dilde yapılan eğitim egemen dilin illa da en iyi öğrenildiği eğitim sistemi olmamıştır; aynı şekilde adı çiftdilli eğitim olan her model çiftdilliliği geliştirmemiştir. Öte yandan, dünyanın farklı bölgelerinde kullanılan çeşitli dil eğitimi modellerinin sınıflandırılması, dil eğitiminde tek bir doğru veya yanlışın olmadığını, farklı modellerin bölgelerin özelliklerine göre çeşitlendiğini göstermiştir.

Dil Eğitiminde Kullanılan Modeller

1. Tekdillileştirme/Batırma Modeli: İngilizce'de "submersion" olarak bilinen bu model, Türkiye'nin de dâhil olduğu dil ve eğitim konularında etkileri birçok açıdan en olumsuz olan politika ve pratiklere göre müfredatını hazırlayan ülkelerde kullanılmaktadır. Eğitim kalitesinin oldukça düşük olduğu bu modelde yalnızca egemen (resmi) dilde eğitim verilir. Egemen diller dışında ülkenin diğer dilleri görmezden gelinir, ikinci dil olarak sadece prestijli Batı dillerinin öğretilmesine yer verilir. Sonuç olarak, anadilinin korunmasının çeşitli nedenlerden sürdürülemediği yerlerde, dilsel azınlık halkları yeni nesillere kendi anadillerini aktarmakta zorluk yaşarlar ve gittikçe egemen dilde bir tekdillilik ortaya çıkar. Bir başka deyişle anadili batırılmak suretiyle kaybedilir. Türkiye'de Cumhuriyet tarihi boyunca Türkçe dışındaki dillerin hızla kaybolmasının esas nedeni budur.

2. Geçiş Modeli: Bu model, dilsel azınlık öğrenciler arasında okul başarısının ve okula devam oranlarının çok düşük olduğu yerlerde, okuma-yazmaya daha hızlı ve kolay geçiş yapılması ve okula devam oranlarının artırılması için kullanılmaktadır. Bu modelde, öğrenciler okulun ilk bir-iki yılında kendi anadillerinde okuma-yazmaya başlarlar; sonraki dönemde hızlı ve geri dönülemez bir biçimde tamamen egemen dilde devam eden bir eğitime geçiş yapılır. En bilinen örnek Amerika'daki Hispanik gruplara mensup çocuklara uygulanan eğitim modelidir. Araştırmacılara göre bu modelin esas hedefi entegrasyon adı altında asimilasyonu hızlandırmaktır; dolayısıyla okuma-yazmaya geçiş görece daha hızlı

gerçekleşse de eğitim ortamındaki eşitsizlik ve ayrımcılık ortadan kaldırılmamakta, anadilin öğrenilmesi ve korunması sağlanamamakta ve egemen dilin öğrenilmesinde sorunlar devam etmektedir.

3. Koruma-Sürdürme Modeli: Genelde dilsel azınlık grupların eğitiminde kullanılan bu modelde, en az 6-8 yıl kadar anadili temelli çiftdilli veya çok dilli eğitim yapılmakta, egemen dil veya diller kademeli olarak önce dil dersi sonra da bazı derslerin eğitim dili olarak programa eklenmektedir. Özellikle Güney Afrika, Bolivya ve Etiyopya'da bu modelin uygulanmasının iyi örnekleri vardır. Bask Ülkesi ve Katalunya'daki bazı okullar da buna örnek olarak verilebilir. Araştırmalar ve istatistikler, bu okulların geçiş modellerine göre çok daha iyi sonuçlar verdiğini gösteriyor.

4. Çiftdillileştirme/Daldırma Modeli: İngilizce ismiyle "immersion" olarak bilinen bu model, daha çok orta sınıfa mensup ailelerin çocuklarının tercih ettiği bir eğitimi öngörür. Gerek eğitim kalitesi açısından gerekse de çokdilliliğin gelişimi açısından oldukça olumlu sonuçlar veren bu modelde her iki dil de prestijli bir statüye sahiptirler ve genel olarak bu dillere toplumsal bir destek mevcuttur. Öğrenciler, okulda kendi anadillerinde değil ikinci bir dilde eğitim görürler; ancak öğretmenler her iki dili de bilen çiftdilli öğretmenlerdir ve öğrencilerin anadiline her zaman son derece saygılıdırlar. Bu modelin en bilinen örneği Kanada'daki Fransızca ve İngilizce çiftdillileştirme programlarıdır. Öte yandan, böyle bir model ekonomik olarak dezavantajlı olan ve resmi dil ile anadili arasında tarihsel olarak ciddi statü ve prestij farkı oluşmuş bölgelerde uygulandığında sonuç tekdillileştirme/batırma modeline benzer. Zira bu durumda çoğunlukla tarihsel olarak baskı altında tutulmuş dil, yani çocuğun anadili, öğretmen tarafından ve okul müfredatı tarafından ihmal edilir ve bu dil gittikçe unutulur. Böylece, pratikte daha önce açıklanan tekdillileştirme/batırma modeli uygulanmış olur.

5. Çift-Yönlü Model: Hem akademik gelişim hem de çiftdillilik açısından son derece başarılı sonuçlar verebilen bir eğitim modelidir. Bu tür modellerin kullanıldığı okullarda bir azınlık dili ve egemen dili konuşan çocuklar aynı sınıflarda okurlar; eğitim-öğretim ihtiyaçlara ve öğrenci profillerine göre genelde iki dilin yarı yarıya kullanıldığı biçimde yapılır; ancak söz konusu azınlık dil tarihsel olarak güçsüzleştirilmişse ve yeniden canlandırılmaya çalışılıyorsa azınlık diline daha çok önem verilerek kullanım oranı %90'lara çıkarılabilir. Zaten prestijli olan egemen dil, okul dışında yeterince destek gördüğü için öğrenilmeme veya eksik öğrenilme gibi bir risk ile karşı karşıya değildir. Uzmanlara göre anadilinin %90 oranında kullanıldığı biçimde eğitim veren okullar azınlık öğrencileri için koruma-sürdürme modeli; egemen dili konuşan öğrenciler için de çiftdillileştirme görevi görür. Bu modellerdeki esas problem egemen dili konuşan gruplardan yeterince öğrencinin bu okullara ilgi göstermemesidir. Özellikle metropollerde bunu başarmak daha zahmetli iken, daha küçük şehirlerde ve kırsal bölgelerde, gündelik etkileşimin ve ekonomik ilişkilerin çokdilli yapıldığı yerlerde bu tür modeller uygulanabilmektedir. Örneğin Amerika'da bazı okullarda anadili İspanyolca olan çocuklar, anadili İngilizce olan çocuklarla aynı sınıfta çiftdilli öğretmenlerden ders alırlar ve her iki dil de sınıfta etkin bir şekilde kullanılır.

Şüphesiz yukarıda ele alınan bu modellerden herhangi birisi basit bir şekilde tercih edilerek, üzerinde iyice düşünülmeden bir bölgede uygulanmaya konulamaz. Aynı şekilde, bir bölgede bu modellerden yalnızca bir tanesi kullanılabilir gibi bir yaklaşım da yanlıştır. Bunun yerine, aynı bölge içinde kullanılacak birbirinden farklı modellerden bahsedilebilir. Dikkat edilmesi gereken husus, eğitim ortamının tüm bileşenleriyle ilgili dilsel, sosyo-ekonomik ve lojistik (öğretmen ve materyal kaynakları gibi) açılardan yeterince iyi bilinmesi ve programların buna göre şekillendirilmesi ihtiyacıdır. Öte yandan bu programlar bir kere uygulanmaya başlandı ғы zaman hep aynı şekilde devam etmek zorunda değildir. İhtiyaçlara ve zaman içinde oluşan değişikliklere göre uyarlamalar yapılabilir ve hatta başka model ve programlara geçilebilir.

Dil Eğitim Modelleriyle ilgili Problemler

Birçok araştırmancın ikna edici bir şekilde gösterdiği gibi tekdillileştirme/batırma modelleri ve geçiş modelleri kısa ve uzun vadede birçok eğitimsel, dilsel ve toplumsal soruna yol açmaktadır. Bu tür modellerin kullanılması eğitimde eşitliğin sağlanması ve dezavantajların ortadan kaldırılmasının önünde büyük engeller oluşturmaktadır. Dolayısıyla, Türkiye’de Cumhuriyet tarihi boyunca uygulana gelen tekdillileştirme modelinden bir an önce vazgeçilmeli, yerine herhangi bir geçiş modelinin getirilmesi düşünülmemeli, aksine koruma ve çift yönlü gibi anadili temelli eğitim modelleri kullanılmalıdır.

Yukarıda sunduğumuz diğer modeller de tamamen sorunsuz değildir. Bazı modellerin kâğıt üzerinde birtakım artıları olsa da esas sorun, çiftdilli eğitim politikaları ilkesel olarak benimsendiğinde bile bu politikaların uygulamaya dönüştürülmesinde yaşanan sıkıntılardır. Bu modellerin her biri kendi içinde bir takım varyasyonlar gösterebilmekte, farklı pratikler farklı sonuçlar elde edilmesine yol açabilmektedir. Ayrıca bir bölge için belirlenmiş hedeflerden hareketle uygulanan bir model, aynı hedefleri olan başka bir bölgede farklı sonuçlar verebilmektedir. Diğer bir sorun ise şudur; bu modeller uygulanırken genellikle çocukların ya ezilen ya da egemen dilde tekdilli oldukları varsayılır. Dolayısıyla bu modellerde çocukların aynı anda birçok dilde sözlü ve yazılı materyalle karşı karşıya kaldığı görmezden gelinir. Oysa özellikle son zamanlarda ulaşım ve iletişim araçlarının hızlanması ve çeşitlenmesi, sanıldığından daha hibrid (melez) bir dilsel ve kimlikel durumu ortaya çıkarmıştır. Bu modellerin böyle bir çeşitliliği yeterince hesaba kattığı söylenemez. Türkiye’de anadili Türkçe dışında bir dil olan birçok öğrenci okulda Türkçe öğrenim görmeye başlamadan önce zaten kendi anadilleri, ikinci dilleri olan Türkçeyi ve bazı durumlarda da üçüncü veya dördüncü bir dili gündelik hayatında kullanmaktadır. Örneğin anadili Zazaca/Kirmanckî olan birçok çocuk veya Kürt şehirlerinde yaşayan ve anadili Arapça olan birçok çocuk, genellikle okula başlamadan önce en az üç dili duymakta ve bu dilleri kullanabilmektedir.

Öte yandan, eğitim-öğretimin çeşitli kademelerinde kullanılacak dil eğitimi modelleri ile sonraki yıllarda uygulanacak olan merkezi sınavların dengesinin çok iyi gözetilmesi gerekmektedir. İlköğretim süresince eğitimin tümü öğrencilerin anadillerinde verilse ve oldukça önemli gelişmeler elde edilse bile sonraki dönemde öğrencilerin devam etmesi gereken okullar sadece egemen dilde eğitim veriyorsa veya ülke genelinde sınavlar tek bir

dille yapılıyorsa, aileler çocuklarını anadili temelli eğitim veren okullara göndermeyebilir. Sınavların merkezi olarak yapılıyor olması başlı başına sorunlu bir alan, ancak sınavların mutlaka yapılması gerektiği varsayıldığında da bu sınavlar çokdilli hazırlanmalıdır. Tüm bu sorunlar nedeniyle, dil eğitim modellerinin birçoğu farklı ülkelerde yanlış uygulamalarla hayata geçirilmiş, başarılı olma ihtimalleri başka sorunlardan dolayı kesintiye uğramış ve siyasi amaçlar doğrultusunda manipüle edilmişlerdir.

Bu nedenle çeşitli dil eğitim modellerinin tartışılmasının yanı sıra, dillerin öğrenilmesi ve öğretilmesi ile ilgili ilkelerin bu konunun ilgili kişileri olan öğretmenler, ebeveynler, eğitim programı uzmanları ve öğrenciler tarafından daha iyi anlaşılmasına çalışılmalıdır. Bu sayede her bölge ve topluluk için mevcut şartlar daha iyi anlaşılabilir, ulaşılmak istenen hedefler ve bu hedeflere ulaşılması için yapılması gerekenler belirlenebilir. Bu süreçte yapılması gereken çalışmaların bazıları şöyle sıralanabilir:

- Öğrenci, ebeveyn ve öğretmenlerin sözlü ve yazılı dilsel becerilerinin tespit edilmesi,
- Dillere yönelik tutumların ve algıların kapsamlıca araştırılması,
- Dil edinimi ve öğrenilmesi ile ilgili farkındalık yaratılması,
- Toplumsal ve bireysel taleplerin katılımcı bir şekilde belirlenmesi,
- Eğitimsel ve dilsel hedeflerin saptanması,
- Mevcut insan, materyal ve finansal kaynakların gerçekçi bir şekilde değerlendirilmesi,
- Hedeflere ulaşmak için kısa, orta ve uzun vadede atılması gereken adımların belirlenmesi,
- Belirlenen hedeflere ulaşabilmesi için sürekli gözden geçirilmek kaydıyla programların hazırlanması,
- Döngüsel bir planlama, pilot uygulama, değerlendirme, ölçme ve analiz etme sürecinin uygulanması.

Ancak bunlar yapıldıktan sonra farklı ihtiyaçlara cevap verebilecek çeşitli dil eğitim modelleri geliştirilebilir.

Bu Broşürde

Bu broşürde bazı ülkelerde kullanılan çiftdilli eğitim yaklaşımları ile ilgili derlenmiş, araştırmaya dayalı yazılar bulacaksınız. Aikman'ın yazısı dünya genelindeki yerli dillerinin yeniden canlandırılmasında, bu dillerde eğitim yapılmasının önemine vurgu yapmaktadır. Benzer şekilde Albó da, Boliviya'da oldukça başarılı bir şekilde uygulanan Kültürlerarası ve Çiftdilli Eğitim modeli ile ilgili genel bir çerçeve çizmektedir. Malone, azınlık dilleriyle başlayıp egemen dilin eğitime kademeli olarak eklemeli olduğu modelleri betimleyici tablolarla açıklamaktadır. Heugh ise Afrika ülkelerinde yapılan çeşitli araştırmaları derleyerek yazdığı yazıda, geçiş modellerinde kısa dönemli yararlar gözlemlense dahi çocuğun hızlıca ikinci bir dile geçiş yapmasıyla bu yararların beşinci yılda kaybolduğu sonucuna varmıştır. Son olarak, Jhingran ve Miller Hindistan'da uygulanan çokdilli eğitim modelleri ile ilgili bilgi vermekte, anayasal haklar sağlandığında bile uygulamalarda yaşanan sıkıntılara değinmekte.

Yerli Dillerini Yeniden Canlandırılmak

Son 30 yılda yerli halklar kendilerine uygun birçok eğitim yaklaşımı geliştirmiştir. Çiftdilli ve çokkültürlü programların veya kültürlerarası programların yerli halklar için uygulandığı yerlerde, yerli öğrenciler eskiye oranla okullarında çok daha başarılı olmuş ve okula devam etme oranları önemli ölçüde artmıştır.

Yerli halkların dillerini yeniden canlandırma çabaları, onların demokrasi, adalet ve kendi kaderini tayin etme mücadelelerinden ayrı düşünülemez. Yerli halkların eylemleri, 1993 Yerli Halkların Hakları Hakkında Bildiri Tasarısı'nın ortaya çıkmasına yol açmıştır. Bu tasarı, yerli halkların kendi dillerinde eğitim yapmak ve eğitimi denetlemek üzere yasal ve siyasal taleplerini ortaya koymuştur (Madde 15).

Yerli halklara ve dilsel azınlık gruplara yönelik eğitimde, öğrencilerin kültürel değerleri ve konuştuğu dil tanınmalı ve eğitim buna uygun olmalıdır. Çokdilli ve çokkültürlü eğitim programları hem insanların dil pratiklerini anlamayı hem de bugünün ulusal ve küresel toplumlarındaki ulusal ya da egemen dillerin kullanılmasını destekleyen bir eğitimi sağlamayı esas almalıdır.

Çiftdilli eğitimi sadece egemen dilde yeterlilik için bir köprü olarak kullanmak, hem yerli dillerin gelişimini hem de bu dilleri konuşanlar için dilin temsil ettiği entelektüel, toplumsal ve kültürel kaynakları zayıflatır.

Yerli halklar, çokdilli ve değişen toplumlar içinde yaşarlar. Etnik kimlik ve dil arasındaki karmaşık ilişki ise yerli halklara yönelik eğitim programlarında önemli bir zorluk olarak kendisini gösterir. Yerli halkların ikiden fazla dili yaygın olarak kullandıkları yerlerde, "klasik" birinci dil – ikinci dil modeli (yerli dilin birinci dil, egemen dilin ikinci dil olduğu model) ciddi bir şekilde sorgulanabilir. Bunun yerine çokdilli bir eğitim programı geliştirmek ve uygulamak çok daha uygundur.

Bu konuda daha etkin bir yol izlemek adına Latin Amerika'da takip edilen yaklaşımlardan biri "kültürlerarası eğitim" olarak bilinmektedir. Başlangıçta sadece yerli halklar için eğitim ve dil eğitimi ile sınırlı olan kültürlerarası eğitim, şimdilerde farklılığa değer veren yeni bir toplumsal modeli temsil etmekte ve farklılığı tüm öğrenciler için eğitimin merkezine koymaktadır.

Katılım olmadan uzlaşmanın temeli sağlanamaz. Peru'daki Amazon eğitim kolejlere,

Peru'nun farklı kültürel ve dilsel gelenekleri arasındaki karmaşık ve bir hayli politik olan ilişkileri yeterince doğru bir şekilde ele almaması nedeniyle Eğitim Bakanlığı'nın kültürlerarası uygulamalarını eleştirmektedir.

Söz konusu zorluklara müdahale edilebilmesi için çeşitliliğin, dil politikaları ve planlamalarında başlangıç noktası olarak kabul edilmesi gerekir. İyi uygulamalar, yerli diller ve kültürlere dair statik ve resmi bir anlayışa dayalı dil politikalarında ısrar eden uygulamalar değil, insanların gündelik hayatlarında birbirlerini anlayabilmek için dillerini nasıl kullandıklarını dikkate alan uygulamalardır.

Sheila Aikman

Ayrıca Bakınız 'Indigenous Education: Addressing Current Issues and developments' by Stephen Kay and Sheila Aikman in Comparative Education, Vol 39:2, 2003 (ve diğer kaynaklar)

Bolivya Çiftidilli Eğitimde Devrim Yaparken

Kültürlerarası ve Çiftidilli Eğitim modeli yerli öğrencilerin kendi dillerinde eğitim görme haklarını desteklemektedir.

Latin Amerika'daki en büyük yerli halk nüfusuna sahip olan ve öğrencilerin kendi anadillerinde eğitim görebildikleri Bolivya'dan neler öğrenebiliriz?

Bolivya vatandaşlarının yaklaşık üçte ikisi, en büyükleri Quechua ve Aymara olan, 34 yerli gruptan birine mensuptur. 1982'ye kadar, bu gruplara mensup öğrenciler okullarında İspanyolca yerine kendi anadillerini konuştuklarında cezalandırılıyorlardı. Bu nedenle yerli gruplar çoğu dilsel ve kültürel geleneklerini kaybettiler.

Daha Kaliteli Okullaşma

Bolivya'da uygulanan Kültürlerarası ve Çiftidilli Eğitim öğrencilerin en azından, üç temel yerli dil olan Quechua, Aymara ve Guaranı dillerinde çokdilli eğitim almalarını hedeflemektedir. Ayrıca, eğitim ve öğretimin diğer yerli dillerinde ve İspanyolcada verilmesi de hedeflenmektedir.

Kültürlerarası ve Çiftidilli Eğitim, öğrencilerin özgüvenlerini artırmakta, onları daha mutlu etmekte ve kendilerini daha rahat ifade edebilen, daha katılımcı, hayal gücü daha yüksek ve daha yaratıcı insanlar olmalarını sağlamaktadır. Eğitim Reformu Yasası'nın diğer 30 dilsel azınlık grubu da içerecek biçimde Kültürlerarası ve Çiftidilli Eğitim'i genişlettiği 1994'ten beri, 14 yerli dilinin alfabeleri standartlaştırılmış ve okullarda öğretilmeye başlanmıştır.

Yeni Kültürlerarası ve Çiftidilli Eğitim müfredatını takip eden okullar ile geleneksel köy ilköğretim okulları karşılaştırıldığında, Kültürlerarası ve Çiftidilli Eğitim ile öğrenim gören öğrencilerde sınıf tekrarının ciddi oranda azaldığı görülmektedir. Bunun yanı sıra, yerli öğrencilerde tatmin edici eğitim performansına ulaşma oranları yükselmiştir.

Kültürel Kimliğin Korunması

Yerli dillerini eğitimin merkezine koymak, bir yandan yerli öğrencilerin kendilerini güvende ve özgür hissederek daha iyi sonuçlar almalarını sağlarken, bir yandan da kendi halklarının kültürel değerlerini ve pratiklerini sürdürmelerini sağlamaktadır. Öte yandan yerli dillerin yazılı olarak da kullanılması, yerli halkların kültürleri ile gurur duymalarını ve kültürlerini daha değerli görmelerini ve böylece ülkedeki diğer gruplarla katılımcı bir toplumsal ilişkiye girmelerini sağlamaktadır.

Kanıtlar gösteriyor ki;

- Aynı yerli halkların bulunduğu komşu ülkelerdeki deneyim önemlidir: Peru, Puno'da eğitim alan Bolivyalı eğitimciler Perulu uzmanlardan da güçlü bir destek olarak reformun en önemli uygulayıcıları olmuşlardır.
- Öğretmen yetiştirme çok önemlidir: yeni öğretmenler yetiştirmek, geleneksel yöntemlere alışmış öğretmenleri yeni modele göre eğitmekten daha etkilidir. Çiftdilli ve aynı zamanda kültürlerarası tecrübesi olan kalifiye öğretmen eksikliği ile İspanyolca konuşan öğretmenlerin yeni pratikleri ve ders materyallerini kabul etmemekte diretmesi önemli engeller olmaya devam etmektedir.
- UNICEF ve diğer uluslararası kuruluşlar, Kültürlerarası ve Çiftdilli Eğitim'in devletin resmi politikası olmasında ve bu politikaların pratiğe dönüşmesinde etkili olmuşlardır.

Daha başarılı sonuçlar elde etmek için;

- Eğitim Bakanlığı ile yerel ve bölgesel ilköğretim okullarının ihtiyaçlarını karşılamakla sorumlu belli başlı organların arasında daha iyi ilişkilerin geliştirilmesi gerekir.
- Yerli dillerinde, sözlü edebiyat ürünlerini ve İspanyolcadan veya diğer dillerden yapılacak çevirileri de içeren daha fazla yazılı materyal geliştirilmelidir.
- İspanyolca konuşan egemen grubun kültürlerarası ve çiftdilli eğitim alması teşvik edilmelidir. Bu durum yasa ile tanımlanmış olsa da tam olarak pratiğe dökülmemiştir.
- Çiftdilli yöntem ve stratejilerin daha iyi anlaşılıp kullanılabilmesinin teşvik edilmesi için öğretmen yetiştirilmesine daha fazla yatırım yapılmalıdır.
- Yerli halkların tutum ve yaklaşımlarının yanı sıra kültürlerarası ve çiftdilli eşitlik ve yaratıcılığı ölçmek üzere stratejiler geliştirilmelidir.
- Kültürlerarası ve Çiftdilli Eğitim, anayasa yolu ile resmi devlet politikası haline getirilmeli, sonraki hükümetler tarafından da takip edilmesi sağlanmalıdır.

Xavier Albó

xalbo@entelnet.bo

www.cipca.org.bo

Ayrıca bakınız: *www.unicef.org/bolivia/resources_2245.htm*

Eğitimde Dillerarası Köprü Kurlmak

Herkes için Eğitim planının önemi konusunda yaratılan uluslararası farkındalık oldukça artmış durumda. Fakat buna rağmen, egemen olmayan dil topluluklarına mensup çocukların gidebilecekleri az sayıda okulda ise öğrencilerin yaşam tarzları ile çok az ilgisi olan kavramları öğretmek için öğrencilerin anlamadığı veya konuşmadığı bir dil kullanılmaktadır.

Eğitimdeki başarının düşüklüğü birçok değişkene bağlı olsa da, öğretmenlerinin ne dediğini anlamayan öğrencilerin heveslerinin çabucak kırıldığı bir gerçektir. Egemen olmayan bir dili konuşan gruplara mensup öğrenciler arasında okulu bırakma ve başarısızlık oranı oldukça yüksek, okur-yazarlık oranı ise düşüktür. Ayrıca bu öğrencilerin yetişkin olduklarında ücretli bir iş bulma ve bu işleri devam ettirmedeki başarıları da daha düşüktür.

Eğitimde sadece egemen dillerin kullanılması, dünya dillerinin ve kültürlerinin kaybolmasına da yol açmıştır. Bugünkü tahminlere göre dünyada var olan yaklaşık 7000 dilden en az %50'si tehlike altındadır.

Bu kısa yazı tekdilli eğitim sistemlerinin ikidilli veya çokdilli olarak değiştirilmeleri yönünde bir çerçeveyi sunmayı hedeflemektedir.

Anadili Temelli Çokdilli Eğitim Programları

Anadili Temelli Çokdilli Eğitim programları, her şeyden önce öğrencilerin konuştukları ve anladıkları bir dilde eğitim almalarını bir hak olarak kabul eder. Öğrenciler öncelikle kendi evlerinde kullanılan dillerde eğitim almaya başlarlar ve daha sonra eğitimlerine diğer resmi öğretim dilini eklerler. Söz konusu iki dilde de iletişim kurabilmek ve öğrenmeyi gerçekleştirebilmek için hem yeterlilik hem de akıcılık kazanırlar. Anadili Temelli Çokdilli Eğitim programlarının üç genel hedefi vardır:

•**Dilsel:** öğrenciler, iletişim kurabilmek ve okulda verilen akademik eğitimi öğrenebilmek için kendi anadillerini yeterince öğrenebilir; ikinci veya üçüncü dilleri daha rahat öğrenerek bu dillerde de iletişim kurabilmek için gerekli özgüveni geliştirebilir. Aynı zamanda bu dillerde hem daha akıcı konuşabilecek hem de akademik öğrenmeyi gerçekleştirecek yeteneklere sahip olurlar.

•**Akademik:** öğrenci her derste olması gereken düzeyde akademik yeterliğe erişecek ve

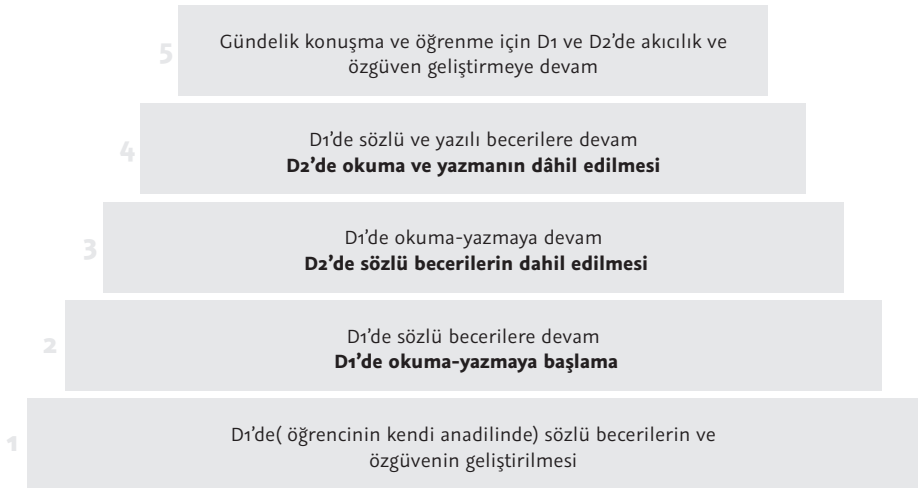
tamamen ya da çoğunlukla egemen dilde yapılacak olan bir eğitime de başarılı bir biçimde geçiş için hazır olacak.

•**Sosyo-kültürel:** öğrenciler, kendi toplumsal miraslarına, dillerine ve kültürlerine duydukları saygıyı ve sevgiyi sürdürecektir; böylelikle, kendi halklarının ve ülkelerinin gelişimine katkıda bulunmaya hazırlanacaklar.

Anadili Temelli Çokdilli Eğitim programlarında öğrenciler okur-yazarlığa en iyi bildikleri ve kullandıkları dilde, yani kendi dillerinde eğitim veren bir okulda başlarlar. Daha sonra, sırayla önce dinleme ve konuşma becerileri ardından da okuma ve yazma becerileri olmak üzere yeni dil veya diller zamanla eklenir. Öğrenciler bir yandan gündelik konuşmada resmi dili kullanarak kendine güven kazanırken bir yandan da daha soyut ve akademik kavramlar için yeni kelime ve gramer yapıları öğrenirler.

Tablo 1’de de görüldüğü gibi, dillerarası (D1 ve D2) bir köprü kurmak için beş aşamadan bahsedebiliriz.

Tablo: 1 **Kademeli Çiftilli bir Eğitim Modeli**

En az üç dilin kullanılması gerektiği durumlarda ise ilköğretim kademesinde dil eğitimi Tablo 2'de verildiği gibi düşünülebilir.

Tablo 1: **İlköğretim Seviyesinde Kademeli Çokdilli bir Eğitim Modeli**

ANAOKULU	1. SINIF	2. SINIF	3. SINIF	4. SINIF	5. SINIF	6. SINIF
<i>D1'de sözlü becerilerin geliştirilmesi</i>	<i>D1'de sözlü becerilere devam</i> <i>D1'de okuma-yazmaya başlama</i>	<i>D1'de sözlü ve yazılı becerilere devam</i> <i>D2'de sözlü becerilerin geliştirilmesi</i>	<i>D1 ve D2'de sözlü ve yazılı becerilere devam</i> <i>D2'de okuma-yazmaya başlama</i>	<i>D1 ve D2'de sözlü ve yazılı becerilere devam</i> <i>D3'de sözlü becerilerin geliştirilmesi</i>	<i>D1 ve D2'de sözlü ve yazılı becerilere devam</i> <i>D3'de okuma-yazmaya başlama</i>	<i>D1, D2 ve D3'te sözlü ve yazılı becerilere devam</i>
<i>Eğitim dili</i> D1	<i>Eğitim dili</i> D1	<i>Eğitim dili</i> D1	<i>Eğitim dili</i> D1 ve D2	<i>Eğitim dili</i> D1 ve D2	<i>Eğitim dili</i> D1 ve D2	<i>Eğitim dili</i> D1 ve D2

Güçlü ve devamlılığı olan programlar, aşağıdaki gibi destekleyici dil ve eğitim politikalarını gerektirir;

- Bir ülkede var olan tüm dillerin zenginlik olarak takdir edilmesi,
- Egemen olmayan bir dili konuşanların, anladıkları ve konuştukları bir dilde eğitim alma hakkını da içeren siyasal, sosyo-kültürel ve dilsel hakların tanınması,
- Uygulayıcı kurumlara egemen olmayan bir dilin örgün ve yaygın eğitimde kullanılması için açık ve belirgin bir biçimde yön verilmesi,
- Uygulayıcılara Anadili Temelli Çokdilli Eğitim programlarının oluşturulması ve sürdürülmesi için yazılı olmayan dillerin geliştirilmesini de içeren stratejilerin sağlanması,
- Anadili Temelli Çokdilli Eğitim programları için hükümetlerin yeterli ve uzun-vadeli kaynak yaratmasının sağlanması.

Susan Malone SIL International
Susan_Malone@SIL.org

Ayrıca bakınız: *Manual for Developing Literacy and Adult Education Programmes in Minority Language Communities*, UNESCO: Bangkok, by Susan Malone, 2004
www.unesco.org/elib/publications/minoritylanguage/index.htm

Afrika'da Anadili ve Çiftdilli Eğitim

Afrika'da öğrencilere verilen dil eğitimi, okur-yazarlık ve matematiksel becerilerin geliştirilebilmesi için gereken sağlam zemini pek az sağlayabilmektedir. Öğrenciler, aşına oldukları bir dil yerine, uluslararası bir dilde bu dili yeterince öğrenmeden eğitim almaktadır.

Afrika'da Eğitimin Geliştirilmesi Birliği ve UNESCO'nun Eğitim Enstitüsü için yapılan, Afrika'da anadili ve çiftdilli eğitim hakkındaki çalışmalar, Afrika ülkelerindeki mevcut eğitim programlarının neden başarılı sonuçlar vermediğini ortaya çıkarmıştır.

Okulun ilk yıllarında, okur-yazarlık programları öğrencilerin kendi anadillerinde basit hikâyelerin okunmasına yoğunlaşmakta, 4. sınıftan itibaren ise uluslararası bir dilde öğrencilerin kendi seviyelerinin üstünde metinleri okuyup anlamaları beklenmektedir.

Birçok Afrika ülkesinde öğrencilerden ilköğretimin birinci sınıfından itibaren veya ilk 3-4 yıl içinde uluslararası dillerden birini öğrenmesi beklenmektedir. Anadilinde eğitimden uluslararası bir dilde eğitime geçiş, çoğunlukla öğrencilerin basit hikâyeler okunmasından akademik metinlerin anlaşılmasına sıçradıkları anda gerçekleşmektedir.

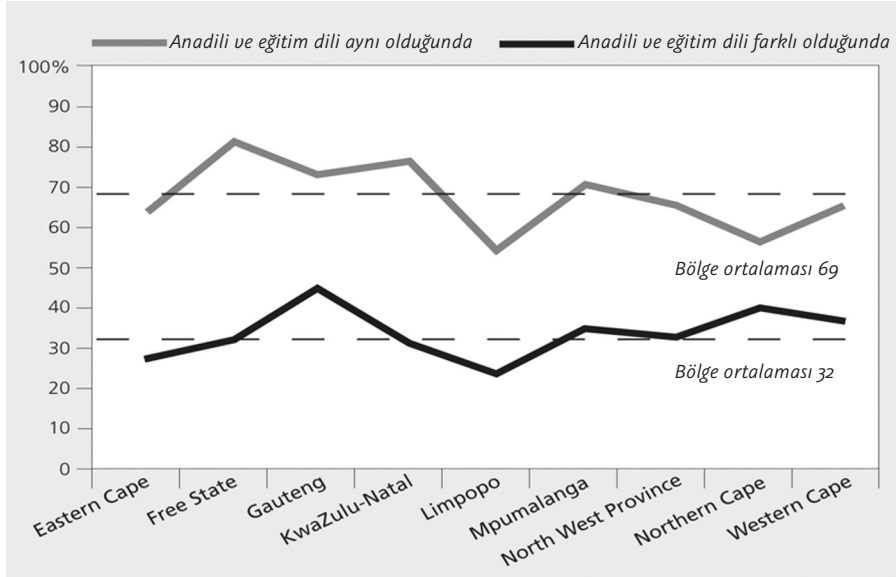
Oysa öğrencilerin ikinci bir dili eğitim dili olarak kullanmaya hazır olabilmeleri için o dilde en az 6 ile 8 yıl arasında dil öğrenme dersleri almış olmaları gerekir. Bu süreç içinde, öğrencilerin müfredatı takip edebilmesi için güçlü olan dillerinde, yani anadillerinde eğitime devam etmeleri gerekmektedir. Anadili ne kadar gelişirse ikinci bir dilde yeterlilik de o oranda gelişebilir.

Afrika'da Eğitimin Geliştirilmesi Birliği ve UNESCO'nun Eğitim Enstitüsü araştırması, öğrencilerin anadillerinde eğitim aldıkları ilk yıllarda iyi gelişim kaydettiklerini göstermektedir. Ancak uluslararası bir dile geçiş yapıldıktan sonra bir ya da iki yıl içerisinde başarı yavaşlamakta ve ilköğretimin ikinci kademesinin sonunda ortalama %30 oranında düşmektedir.

Ciddi bir biçimde geride kalan öğrenciler 6. sınıf seviyesini nadiren yakalamaktalar. Bu durumda sistem, öğrencileri sadece okulu erken bırakma gibi başarısız bir deneyim için hazırlamış olmaktadır. Tablo 3, Güney Afrika'da ikinci bir dilde eğitim alan öğrenciler (%32) ile kendi anadillerinde eğitim alan öğrenciler (%69) arasındaki başarı farkını göstermektedir.

Tablo: 3 Güney Afrika – 6. Sınıf Öğrencileri İçin Bölgelere Göre Dil Başarısı

Araştırma Bulguları:

- 1. sınıftan 3. sınıfa kadar anadilinde okur-yazarlık eğitimi önemli fakat yetersizdir.
- İkinci bir dilin eğitim dili olarak kullanılabilmesinden önce, 6 ile 8 yıl arasında ikinci dilin ders olarak öğrencilere verilmiş olması gerekir.
- Anadilinde eğitimin erken kesintiye uğraması bilişsel ve akademik gelişmeyi kesintiye uğratar.
- Okur-yazarlık, matematik ve fen bilimlerindeki becerilerde düşük başarı, ikinci dildeki eğitimin erken verilmesi ile ilişkilidir.

Politika önerileri:

- Yeni program ve materyallerle, erken okur-yazarlık dönemi (1. sınıftan 3. sınıfa kadar) ile akademik okur-yazarlık dönemi (4. sınıftan itibaren) arasındaki uçurum kapatılmalıdır.
- Eğitimde anadilinin kullanılması süresi en az 6. sınıfa kadar uzatılmalıdır.
- Tüm öğretmenler çokdilli okur-yazarlık ve dil gelişimi konularında eğitim almalıdır.

Kathleen Heug

Beşeri Bilimler Araştırma Konseyi, Güney Afrika
kheugh@hsrc.ac.za

Ayrıca bakınız: *Optimizing Learning and Education in Africa – the Language Factor, A Stock-taking Research on Mother Tongue and Bilingual Education in Sub-Saharan Africa*, Association for the Development of Education in Africa: Paris by Hassana Alidou et al, 2006
www.adeanet.org/biennial-2006/doc/document/B3_1-MTBLE_en.pdf

Hindistan'da Dilsel Çeşitlilik ve Dil Politikaları

Hindistan, dilsel çeşitlilik bakımından çok zengin bir ülkedir. Ülkede, gelişigüzel 114 grupta toplanan yaklaşık 1600 dilden hiç biri, bir çoğunluğa sahip değildir. Ancak çocuklar çoğunlukla kendi anadilleri olmayan bir dilde eğitime başlamaktalar.

Hindistan'da, egemen olmayan gruplara mensup çocuklar bilhassa dezavantajlıdır. Bu gruplar; Kanunen Tanınan Kabileler, ücra bölgelerde yaşayanlar, kendi dilinden farklı bir dilin konuşulduğu başka bir bölgeye göç edenler (örneğin Gujarat'ta yaşayan Maharashtra'lı bir çocuk) ve büyük şehirlerin çeperlerinde yaşayanlar olarak sıralanabilir.

Böylesine bir ortamda, hangi dillerin eğitim için daha uygun olduğu sorusu uzun zamandır temel bir mesele olmuştur. Şimdilerde bu konu, Herkes için Eğitim programı bağlamında olduğu gibi eğitime erişimde ve eğitimde kalitenin geliştirilmesinde de her zamankinden daha önemli bir hale gelmiştir.

Çoğu özerk bölge, ilköğretim okullarında hangi dilin veya dillerin eğitim dili olacağına kendisi karar vermektedir. Ulusal politika, ilköğretim okullarında eğitimde anadilinin kullanılmasını tavsiye etse de, bu konuda uygulama yönergeleri olmadığından devlet politikaları bölgeden bölgeye farklılık göstermektedir. Özerk bölgeler genellikle resmi devlet dili olan o bölgedeki güçlü bir dili (örneğin Tamil Nadu bölgesinden Tamilceyi) veya hatta artan bir biçimde İngilizceyi eğitim dili olarak belirlemektedir.

Pratikte bu ne anlama gelmektedir?

İki geniş model ortaya çıkmaktadır:

- İlkinde, öğretmenler yerel dillerin sınıf içinde kullanılmasını yasaklayarak sadece egemen veya standart olarak belirlenmiş dili kullanırlar.
- İkincisinde, eğitim dilinin tek bir dil olduğu yerlerde (örneğin Jammu ve Keşmir'de İngilizce olarak ve İngilizce ders kitapları ile) anadili gayri-resmi olarak kullanılmaktadır. Bu durumda öğretmenler İngilizce materyaller kullansalar da konuları açıklamak için yerel dilleri kullanırlar.

Her iki durumda da çocuklar anladıkları bir dilde eğitim görerek kavramları öğrenmek yerine yeni bir dili anlamaya çabalamaktadırlar. İletişimin sağlanamamasından dolayı da daha kaliteli eğitim sunma çabaları da harcanmış olmaktadır.

Öneriler

Tekdillileştirmeye alternatif yaklaşımların tartışılmaya başlanması gerekmektedir. Çiftdilli eğitim modelleri aşağıdaki stratejiler doğrultusunda dikkatle planlanmalıdır:

- Dil gruplarının ve 5-6 yaşlarındaki çocukların dilsel becerilerinin, sosyo-linguistik haritalandırma yoluyla belirlenmesi,
- Dilsel çeşitliliğin, yıllık kaynak tahsisi için yapılan yerel ve bölgesel planlamalarda dikkatli bir şekilde hesaba katılmasının sağlanması,
- Öğretmenleri ve çocukları kapsayan öğrenci dil profillerinin hazırlanması,
- Belirlenen ihtiyaçlara cevap verebilmek üzere yerel eğitim stratejilerinin, etkili çiftdilli modeller ve programları da kapsayacak şekilde eğitim sistemine dâhil edilmesi,
- Çocukların iki veya daha fazla dille büyüdüğü bölgelerdeki taleplere cevap olabilecek pratiğe yönelik araştırmalarla (action research) yenilikçi çözümlerin geliştirilmesi,
- İyi eğitim niteliklerine ulaşmak için yerel çiftdilli öğretmenlerin desteklenmesi ve istihdam edilmesi,
- Eğitim bürokratları, planlamacılar ve eğitimcilerin birinci dilin, çocuğun bilişsel gelişiminde ve diğer dilleri öğrenmesinde oynadığı hayati önem konusunda farkındalık ve duyarlılık kazanmasının sağlanması,
- Güçlü birinci ve ikinci dil eğitiminin ve eğitim metotlarının geliştirilmesi ve desteklenmesi,
- Özerk bölgelerin hepsinde, okullarda yerel dillerde eğitim alınabilmesini destekleyen politika ve normların teşvik edilmesi.

Yukarıdaki yaklaşımların bazıları Andhra Pradesh ve Orissa özerk bölgelerinde denenmektedir. Burada sorgulanan esas mesele, eğitimde anadilinin kullanılması pratiklerinin, söz konusu müdahalelerin topluca, uzun-vadede ve devamlılığı sağlanarak genişletilmesi ile yaygınlaştırılmasıdır.

Dhir Jhingran

İlköğretim Müdürlüğü, İnsan Kaynakları Geliştirme Bakanlığı, Hindistan
djhingran@nic.in

Shireen Vahil Miller

Çocukları Kurtartın, Hindistan
s.miller@scfukindia.org

Ayrıca bakınız *Language Disadvantage: the Learning Challenge in Primary Education*, APH Publishing Corporation: New Delhi, by Dhir Jhingran, 2005

Language and Education: Meeting the Needs of Linguistic Minorities in Delhi, unpublished dissertation, Institute of Education, University of London, by Shireen Miller, 2005